

**Международен дискуссионен форум:
ЗАПЛАТА ЗА ИЗДРЪЖКА – ИНСТРУМЕНТ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА
НЕРАВЕНСТВАТА И БЕДНОСТТА**

**Заплата за издръжка - конструиране на
модел за изчисляване в България**

Виолета Иванова
Заместник- директор на ИССИО на КНСБ,
12.12.2024г, София

Методология за изчисляване на ЗАПЛАТА ЗА ИЗДРЪЖКА (ЗИ) в България

- От 1990г., КНСБ поставя началото за провеждане на изследвания за установяване на необходимите средства за издръжка на живота, като един от инструментите за измерване на социалните неравенства и бедността.
- На тримесечие ИССИ на КНСБ представя издръжката на живот по разработена собствена методика, базирана на потребителска кошница за стоки и услуги, осигуряваща необходимите разходи за нормално съществуване на 4-членно домакинство.
- След 30 годишен опит в изчисляването на необходимите средства за издръжка на живота за 4-членно домакинство, през 2021 г разработва методика за изчисляване на **ЗАПЛАТА ЗА ИЗДРЪЖКА**, следвайки методология на Марта и Ричард Анкър.
- Между двете понятия „издръжка на живота“ и „заплата за издръжка“ има съществени различия.
- И при двете понятия се **използва потребителска кошница**

Основни принципи на методологията за изчисляване на Заплата за издръжка

- Заплата за издръжка се определя, като заплащане за положен труд в рамките на нормален работен ден (без полагане на извънреден труд) и достатъчно да осигури достоен начин на живот на работника и семейството му.
- Доходите, получени от заплата, трябва да бъдат достатъчни, за да се осигури активно участие в обществения и социален живот; например, **трябва да осигури "средствата и свободното време за участие в гражданския живот на нацията"**, както и **осигуряване на адекватни средства от гледна точка на храна и подслон**
- Заплата за издръжка е важен икономически критерий за измерване на адекватността на доходите за осигуряване на достоен жизнен стандарт
- Използването на Заплата за издръжка, заедно с нормативния инструмент, какъвто е МРЗ, в национален план би спомогнало за работниците и техните **семейства да живеят над линията на бедност и в голяма степен да бъде ограничен делът на „нископлатените работници“ и на „работещите бедни“**. Т.е. ЗИ е морална категория и зависи от работодателя дали да я изплаща.

Методология за изчисляване на ЗИ в България

- В най-общ вид заплата за издръжка показва, каква е стойността на една зададена базисна потребителска кошница към периода на наблюдение на цените.
- Конструирането на потребителска кошница за целите на измерване на заплата за издръжка предполага **фиксирането на количества и структура на потребление, които остават неизменни за един по-продължителен период от време, напр. 4-5 г.** Формират се „теглата“ на потребителската кошница като един от най-важните елементи на заплата за издръжка, който отразява реалните количества и структура на потребление на **една еквивалента единица.**
- Включени са и допълнителни 10% непредвидени разходи, каквато е обичайната практика при ЗИ
- Детските добавки не се приспадат от ЗИ, поради това, че те не са универсални в България и достъпът е ограничен

Модел на потребителската кошница за ЗИ

- Потребителската кошница съдържа **общо 479 стоки и услуги**, разпределени в две основни потребителски групи – хранителни и нехранителни . **Не се включва консумацията на алкохол и тютюн.**
- При разработването на потребителската кошница се придържаме към сравними параметри при разходните норми от **7 децилна група от изследването на НСИ** за доходното разпределение на домакински бюджети (2019г.)
- Стойността на Общ доход на 1 лице от 7. децил граничи с последното изследването за издръжка да живот на 1 лице (635 лв., дек.2020г) .
- 35% от домакинствата са с общ доход на 1 л. над необходимата издръжката на живот. Последните три децилни групи от доходното разпределение биха могли да осигурят необходимите средства за покриване на издръжката на живота.
- Затова, **количествата и структурата на потребление** в потребителската кошница се фиксират в съответствие със структурата на фактическото средно потребление от 7 децил.

Структура на хранителни разходи в потребителската кошница

- **Заложени стоки и услуги са нискобюджетни.**
- **От общо 479 стоки и услуги - от тях 162 броя са хранителни стоки, обхванати от 13 групови представители.**
- **Разходите за храна (вкл. храна извън къщи) представляват 36.3% от всички разходи на семейството. В сравнение със структурата на общия разход от 7 децилна група, делът за хранителни стоки е 38.8% от общ потребителски разход, като се изключи групата на алкохолни и тютюневи изделия.**
- При определяне на количеството на хранителните стоки се наблюдават и **хранителната стойност на съответния стоков продукт, измерен с калорийно съдържание.** Калорийното съдържание на ден средно на лице от тази група е от 2319 общо за хранителни стоки. Хранителната стойност в потребителската кошница на заплата за издръжка е от 2831 калории на ден на лице. В тази стойност се включват, освен определените категории храни, също така и приемът на калории от храната, консумирана в заведенията за обществено хранене.

Групи	Структура на ЗИ %	Структура на Общ потребителски разход на 7 децилна група, %, без алкохолни и тютюневи изделия
ОБЩО ХРАНИТЕЛНИ И НЕХРАНИТЕЛНИ СТОКИ	100,0	100,0
ОБЩО ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ	36,3	38,8
1. Ориз, нишесте и готови зърнени храни	5,9	
2. Месо и месни продукти	6,5	
3. Рибa и рибни продукти, кг	1,5	
4. Мляко и млечни продукти	3,5	
5 Яйца, бр.	0,4	
6. Мазнини	0,7	
7. Плодове и плодови консерви	2,8	
8. Зеленчуци и картофи	3,4	
9. Захар и захарни изделия	1,1	
10. Кафе, какао, чай	0,7	
11. Хранителни продукти, неклассифицирани в други групи	2,0	
12. Минерални води, плодови сокове, без. нап.	1,5	
13. Храна и напитки в ЗОХ	6,5	

Структура на нехранителни разходи в потребителската кошница

- **317 броя стокови представители за нехранителни стоки и услуги обединени в 7 групи.**
- *Разходи за поддържане на жилището, ремонт и разходи за ремонт на жилище* - свързани с разходи за жилища, като: отопление и осветление, материали и услуги за текущ ремонт, услуги по водоснабдяване.
- **Семейството живее в собствен дом** . Данните на Евростат, показват че 84.3% от населението в България е собственик на апартамент или къща. Под наем живеят около 15.7%.
- Жилищна площ около 70 кв.м, размерът му отговаря на фактическата средна кубатура за страната. Всички необходими разходи за поддръжка, отопление и обзавеждане са определени по нормативи, но в рамките на приетата жилищна площ. В потребителската кошница е включен също наем на апартамент, но с „тегло“ осигуряващо разход от 4.6% от стойността на ЗИ.
- По отношение на разходните норми за водоснабдяване, приемаме средното потребление от 4 куб.м. на човек на месец.

Групи	Структура		Структура, %	
	на ЗИ, %		Потребителски общ разход на 7 децилна група, без алкохолни и тютюневи изделия	
ОБЩО	100,0		100,0	
ОБЩО НЕХРАНИТЕЛНИ СТОКИ	63,7		61,2	
1. Разходи за поддържане на жилището (осветление, отопление, водоснабдяване), материали за ремонт и разходи за труд, наеми.	20,5	24,4	17,2	22,1
2. Жилищно обзавеждане и домакински уреди и принадлежности	3,9		4,9	
3. Облекло, обувки и лични принадлежности	8,0		4,4	
4. Лична хигиена и здравеопазване	6,7		6,3	
5. Образование, свободно време и развлечение	8,1		7,3	
6. Транспорт и съобщения	10,6		15,7 (10,2 – транспорт и 5,7 – съобщения)	
7. Хотелиерски услуги, почивно дело и др. вид услуги	5,9		5,2	

Връзката - необходим нетен доход – заплата за издръжка

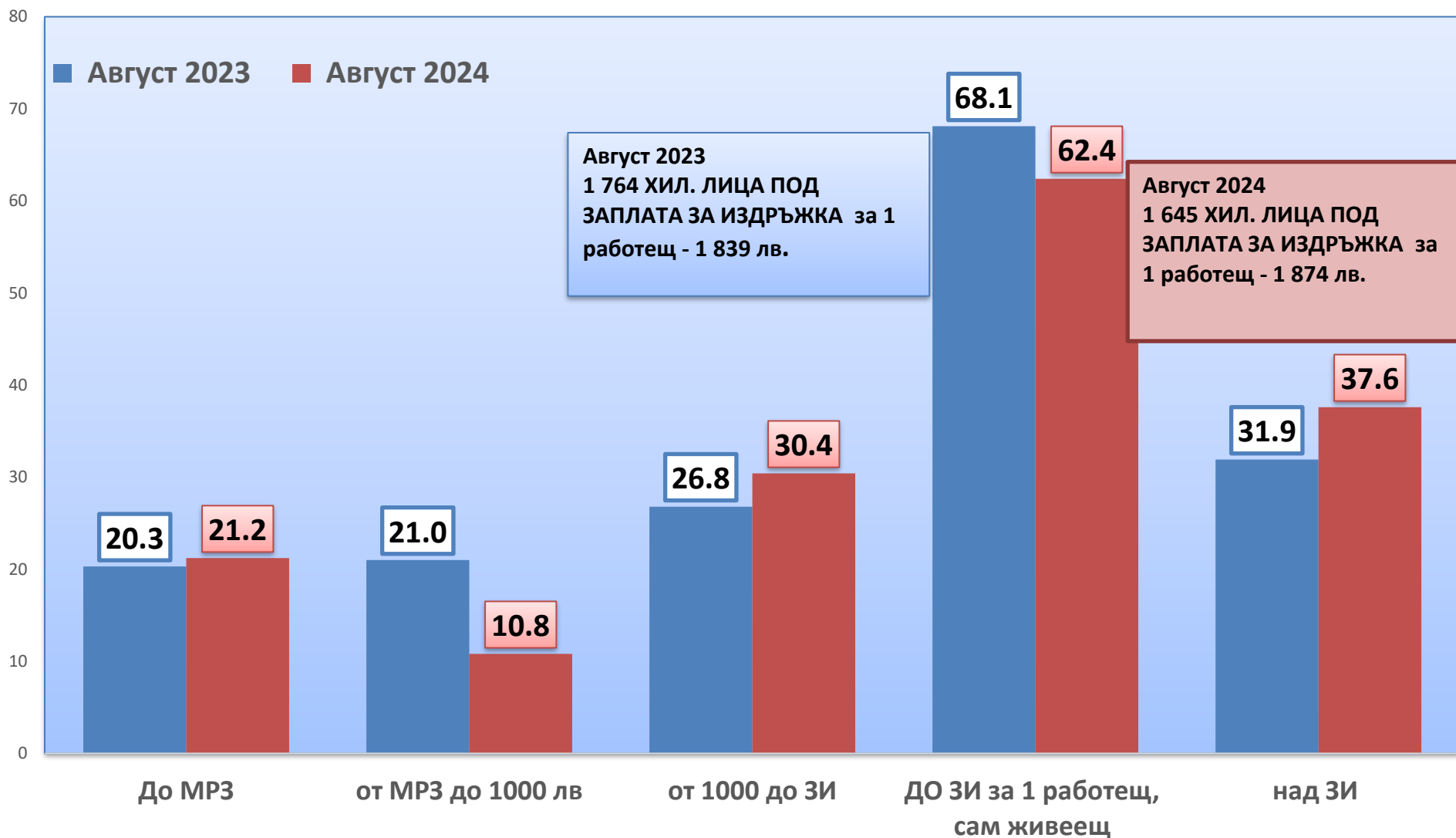
- Структурата на потребителската кошница покрива месечния разход за **еквивалент на работник. Необходимият нетен доход** се трансформира в заплата за издръжка (нетна и брутна) съобразно броя на работещите в семейството/домакинството.
- **Приемаме за типично българско семейство** (2 възрастни работещи и 1 зависимо дете до 14 г. Близо 40% от семействата са с 1 дете до 18г.
- Използването на еквивалентната скала на Евростат (модифицирана скала на ОИСП): 1 - 0.5 - 0.3 **отразява икономията на ресурси** в резултат на съвместното съжителство на лицата в домакинството.
- Заплата за издръжка (ЗИ) е **стойността на необходимия нетен доход за издръжка**, която трябва да е достатъчна за да покрие нуждите и на работника, и на неговото семейство
- **Необходимите количества и структура отразяват потреблението на една еквивалентна единица, което разгледано в различна конфигурация и статут, с дете, с втори работещ родител дава представа за необходимите средства за осигуряване на приемлив живот**

Заплата за издръжка за съответния тип семейство, м. Септ.2024

Тип семейство/ домакинство	Еквивалентни единици	Необходим нетен доход – лева месечно	Заплата за издръжка (НЕТО) за 1 работещо лице – лева месечно	Заплата за издръжка (БРУТО) на 1 работещо лице – лева месечно
1 възрастен, работещ, сам живеещ	1	1 454 лв.	1 454 лв.	1 874 лв.
2 възрастни, работещи + 1 дете до 14 г.	1.8 (1 + 0.5 + 0.3)	2 616 лв. (1454 x 1.8)	1 308 лв. (2 616 : 2)	1686 лв. за 1 работещ (при 1 работещ родител в 3 чл. семейство следва неговия доход от труд да е не по-малък от 3 371 лв.)

Брой осигурени лица, работещи на трудово/служебно правоотношение, по размер на осигурителния им доход (в %)

Наети лица с трудови възнаграждения до 1000 лв. са 32% или 844 хил. лица
Средният осигурителен доход се увеличава с 14.7% (август '24/август'23)

Послания в ДАМРЗ

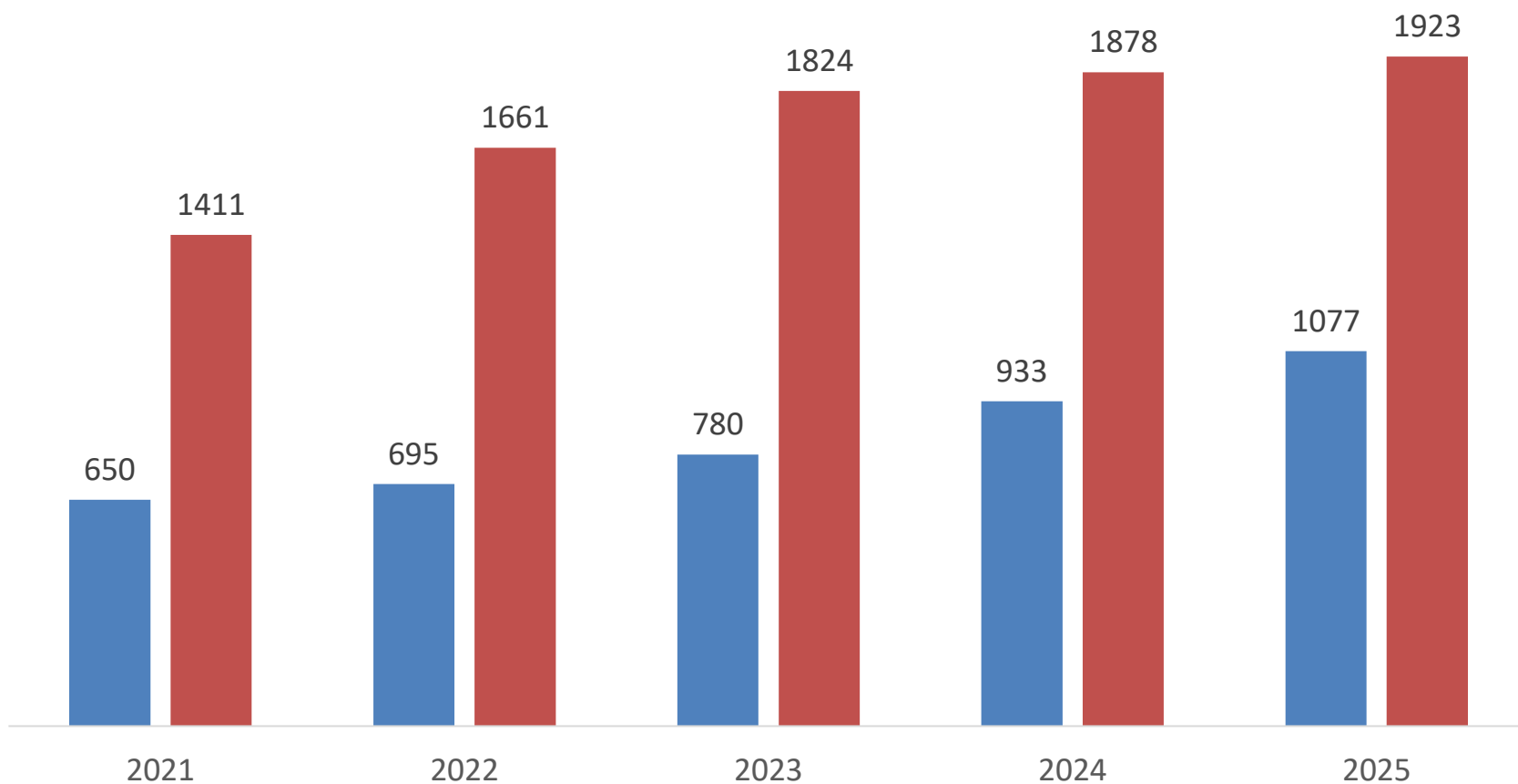
- Регулациите за адекватност на МРЗ в чл.5 съдържат:
  - двоен долен праг, определящ, че МРЗ не може да бъде по-ниска от 60% от медианната и 50% от средната РЗ (**относителен метод за адекватност**)
  - задължителен тест за съответствие на МРЗ с необходимите средства за издръжка на живот (**абсолютен метод за адекватност**)

КНСБ ще отстоява

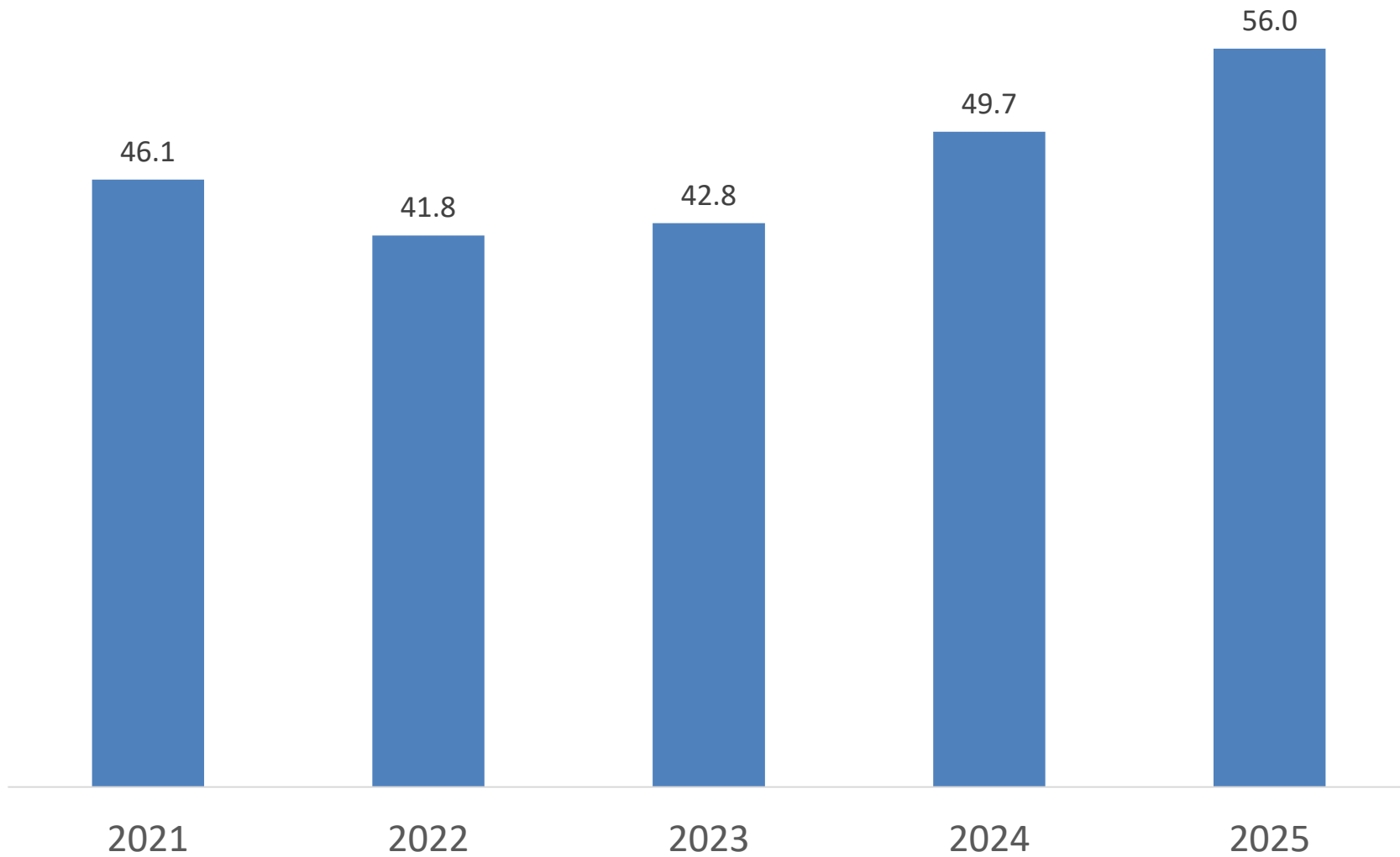
- да бъдат очертани стъпките към приемане на *Национална заплата за издръжка* (National Living Wage).
- Минималната работна заплата да достигне и надмине „заплатата за издръжка“ в дългосрочен план.

Размер на МРЗ и брутна Заплата за издръжка, по години

■ МРЗ, лв. ■ Заплата за издръжка (бруто), лв

Съотношение МРЗ/ЗИ, в %

2024 г. прогноза

2025 г. прогноза при средногодишна инфлация 2,4%, МФ

Практическо приложение на ЗИ

- Политиките на КНСБ за справедливо и достойно възмездяване на труда, с оглед размерът на МРЗ да ускори приближаването си до „заплатата за издръжка“ и към 2027 г. да бъде поне 80% от нея.
- КНСБ използва ЗИ в процеса на колективното договаряне на всички нива, като аргумент за увеличение на работните заплати.
- **Fair Wear Foundation** – включват ЗИ в социалния одит
- Инвеститори при разкриване на нови производства и нови работни места използват ЗИ за прогнозните бюджетни разходи за Фонд работна заплати и дължимите осигурителни вноски.